

Олена АНТОНОВА

к.е.н., доцент, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5732-2647>

e-mail: antonova.olena1205@gmail.com

Віктор ІЛЬЧЕНКО

к.е.н., Національне антикорупційне бюро України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6097-1471>

Анжела ТЯЖИНА

старший викладач, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6863-2384>

e-mail: ang12@ukr.net

ЕКОНОМІЧНА КОРУПЦІЯ В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ: ПРИРОДА, РУШІЙНІ СИЛИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЧИН

У статті досліджено економічну корупцію як складне явище, що негативно впливає на економіку України, інвестиційний клімат і довіру до інститутів. Проаналізовано її сутність, типи та форми за різними критеріями. Визначено фундаментальні, організаційні та соціокультурні причини корупції, а також три рівні її прояву. Запропоновано модель розподілу ресурсів з урахуванням корупційних чинників. Результати дослідження окреслюють наслідки корупції та створюють основу для розроблення ефективних антикорупційних механізмів.

Ключові слова: економічна корупція, неправомірна вигода, неправомірна вигода, державні службовці, політична корупція, корпоративна корупція, типологія корупції, соціально-економічні чинники, антикорупційна політика, економічна безпека

Стаття надійшла 01.04.2026

Статтю прийнято 08.04.2026

Статтю опубліковано 15.05.2026

ВСТУП

Економічна корупція сьогодні залишається однією з найгостріших проблем, що негативно впливають на ефективність економічного розвитку, інвестиційний клімат, соціальну справедливість та довіру до державних інститутів. Незважаючи на численні міжнародні та національні дослідження, є значна наукова дискусія стосовно сутності економічної корупції, її рушійних сил та факторів виникнення.

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації економіки та інтеграції держав у міжнародні економічні процеси корупційні практики набувають нових форм і масштабів, що ускладнює їх виявлення та протидію. Науковці відзначають, що економічна корупція – це не лише злочинна або неправомірна діяльність, а й складне соціально-економічне явище, яке формується під впливом багатьох факторів: економічних, політичних, культурних та правових [1-3].

Попри значну кількість досліджень, у науковій літературі недостатньо систематизовано розглянуто:

- внутрішню природу економічної корупції;
- ключові рушійні сили, що стимулюють її виникнення;
- класифікацію причин, які формують умови для поширення корупційних практик у різних сферах економіки.

Так, проблема полягає у необхідності комплексного аналізу економічної корупції, що поєднує теоретичне визначення явища з ідентифікацією основних рушійних сил та причин, що сприяють її виникненню. Це дасть змогу не лише глибше зрозуміти механізми корупції, а й створити ефективні засади для антикорупційної політики та економічного регулювання в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Сучасна наукова література з проблеми економічної корупції є досить широкою та багатоаспектною. Значну кількість досліджень спрямовано на розуміння сутності корупційних явищ, їхнього впливу на соціально-економічні процеси, а також на ідентифікацію рушійних сил і причин, що обумовлюють поширення корупції як глобального та локального феномена.

Так, у міжнародних працях корупція розглядається як складне соціально-економічне явище, що проявляється внаслідок дисбалансів у розподілі повноважень і ресурсів, слабкості інституцій та асиметрії інформації між різними учасниками ринку. Дослідники відзначають, що корупція є не лише питанням кримінальної правопорушеності, а й складником неформальних економічних відносин, які можуть негативно впливати на ефективність ринкових механізмів, рівень інвестицій та якість державного регулювання.

Українські науковці також активно розробляють проблематику економічної корупції. Зокрема, у працях Я. Погорілого [4], О.В. Сковчиляс-Павлів [5], С.І. Мельника, Т.В. Яворської та Р.Є. Яремчука [2] підкреслено, що рівень корупції визначається не лише окремими випадками зловживань, а взаємодією численних корупціогенних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища (економічних, політичних, соціокультурних, правових). У цьому контексті авторами наголошено на необхідності системного підходу до вивчення корупції, що включає аналіз інституційних дефектів, організаційних механізмів та соціальних установок, які формують сприятливий ґрунт для корупційних практик.

В українській юридичній науці велику увагу приділено правовому визначенню корупції та механізмам відповідальності за корупційні правопорушення. Праці з правознавства підтверджують, що українське законо-

давство, зокрема Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (далі – Закон про запобігання корупції), визначає корупцію як зловживання владою та службовим становищем з метою отримання неправомірної вигоди, що узгоджується з міжнародними стандартами, включно з Конвенцією ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (далі – Конвенція ООН). Водночас правники підкреслюють, що правове визначення корупції потребує подальшого уточнення з метою підвищення ефективності практичного застосування антикорупційних норм.

З огляду на вищезазначене, сучасна наукова думка підкреслює необхідність комплексного, міждисциплінарного підходу до вивчення економічної корупції, що поєднує економічний, соціальний, правовий та інституційний аналіз для розроблення дієвих антикорупційних стратегій і політик.

МЕТА дослідження – комплексне дослідження економічної корупції в сучасних умовах, що передбачає визначення сутності та природи економічної корупції; ідентифікацію основних рушійних сил та чинників, що стимулюють її виникнення; класифікацію причин економічної корупції з урахуванням сучасних економічних, соціальних та політичних умов; формування науково обґрунтованих висновків, які може бути застосовано для розроблення ефективних антикорупційних механізмів та економічної політики.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано комплекс теоретичних, системних, класифікаційних, причинно-наслідкових та моделювальних методів, що дало змогу аналізувати сутність, типологію, причини та наслідки економічної корупції та розробити авторську концептуальну модель розподілу ресурсів з урахуванням корупційних чинників.

РЕЗУЛЬТАТИ

Корупція (від лат. *corrumpere* – «розбещувати») – це використання посадовою особою своїх владних повноважень та довірених їй прав з метою особистої вигоди, що суперечить законодавству та встановленим правилам. Як зазначав Т. Гоббс, корупція є коренем, з якого в усі часи випливало презирство до законів [6].

Дослідження показало, що категорія «корупція» в українському контексті найчастіше застосовується до дій державних службовців, політичних діячів та посадових осіб органів місцевого самоврядування. Водночас в європейських мовах поняття «корупція» має ширший зміст і може охоплювати як приватний, так і публічний сектор.

В українській науково-правовій літературі корупція трактується як використання посадовими особами своїх службових повноважень та довірених їм прав з метою одержання неправомірної вигоди, що підриває законність і довіру до системи державного управління. Це положення відображено, зокрема, у Законі про запобігання корупції, де зазначено, що корупційні правопорушення містять ознаки зловживання повноваженнями та одержання неправомірної вигоди службовими особами. Законом про запобігання корупції визначено сутність корупції через конкретні склади правопорушень, що мають характер зловживань службовим становищем та отримання неправомірної вигоди, і є основним нормативно-

правовим джерелом для розуміння цього явища в Україні [7; 8].

На основі тлумачень, наведених у сучасних правничих словниках, корупція також розглядається як підкупність, продажність державних службовців, посадових осіб та політичних діячів у широкому значенні, що відповідає міжнародним підходам до визначення корупції як явища, пов'язаного зі зловживанням владою в особистих цілях [9].

Так, корупцію в українському правовому полі розуміють не лише як окремі випадки неправомірної вигоди, а як системне явище, що включає в себе широке коло дій посадовців та службових осіб, спрямованих на власну користь всупереч вимогам закону та службовій етиці.

Конвенцією ООН визначено корупцію як зловживання державною владою з метою одержання особистої вигоди» [10].

Відповідно до Закону про запобігання корупції корупція визначається як:

а) зловживання посадовим становищем, одержання або надання неправомірної вигоди, зловживання повноваженнями, комерційний підкуп або інше незаконне використання посадовою особою свого службового становища всупереч законним інтересам суспільства та держави з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру для себе чи третіх осіб;

б) вчинення таких дій від імені або в інтересах юридичної особи [11].

На думку низки економістів, корупція є явищем, що виходить за межі простого зловживання владою. Зокрема, її розглядають як своєрідну ренту, яка виникає внаслідок монопольного становища окремих державних посадових осіб [12]. Інші фахівці вважають корупцію одним з головних і динамічно зростаючих секторів економіки України. За їхніми оцінками, в останні роки річні доходи від ділової корупції більш ніж вдвічі перевищують сумарні доходи від експорту сирої нафти, нафтопродуктів і природного газу. Крім того, зазначено, що корупція пронизує політичні, адміністративні, економічні та соціальні відносини, зачіпає всі етапи ведення бізнесу – від реєстрації до можливого захоплення власності або руйнування підприємств чиновниками, що призводить до руйнівних наслідків у різних сферах соціального та економічного життя [12].

Нині література з економічних аспектів корупції та її взаємозв'язку з політичними режимами й соціальним становищем у різних країнах налічує кілька тисяч наукових статей, низку монографій і збірників, зокрема довідники [13]. У цих роботах розглянуто як мікро-, так і макроекономічні моделі корупційних взаємодій, а також численні статистичні та економетричні моделі протидії корупції, що дають змогу дослідникам аналізувати закономірності виникнення та поширення корупційних явищ у суспільстві [13; 14].

У науковій літературі зазначено, що корупція не обмежується лише діями державних службовців чи політиків, а може виникати за участі будь-якої особи, яка має повноваження розпоряджатися чужими ресурсами і використовує це положення для власної вигоди. Такий підхід відповідає сучасним уявленням про корупцію як «зловживання довіреною владою для особистої вигоди», що може включати представників різних соціальних і професійних груп – посадових осіб, депутатів, суддів,

адміністраторів, педагогів, медиків та інших суб'єктів з репресивними або розподільчими функціями [15].

В таких умовах основним мотивом корупційної поведінки є прагнення отримати додаткову вигоду (ренту), пов'язану з використанням владних повноважень, а головним стримуючим фактором – ризик викриття та покарання. Як зазначає український дослідник С.П. Мельник, корупція є специфічним видом економічних відносин, що виникає у результаті заміщення ринковими механізмами тих суспільних відносин, які за своєю природою не є економічними [16]. З погляду інституціональної теорії корупція розглядається як неформальний економічний інститут, що проявляється у продажі або використанні посадових повноважень для приватної вигоди як у державному, так і в приватному секторі економіки. Вона визначається як контрактна взаємодія між економічними агентами з метою зловживання владою. Слабкість державних інститутів, недосконалість економічного середовища та правових норм формують попит на такі «блага», а морально-етичні прогалини – пропозицію на них [17; 18].

Починаючи з XVII-XVIII ст., у більшості країн утвердилося переконання, що головною метою держави є забезпечення загального добробуту та безпеки населення, зокрема через протидію корупції. У зв'язку з численними кризовими явищами у національних і світових економіках стали формуватися спеціальні інститути, які здійснюють заходи проти корупції в економічній сфері та виконують функцію забезпечення економічної безпеки.

За визначенням А.П. Дикого, економічна безпека – це такий стан економіки та державних інститутів, за якого гарантується захист національних інтересів, забезпечується соціально орієнтований розвиток країни та достатній оборонний потенціал навіть у найскладніших умовах зовнішніх і внутрішніх процесів [19]. Ступінь захищеності національних інтересів залежить від здатності державних інститутів створювати ефективні механізми реалізації та захисту інтересів національної економіки, підтримувати соціально-політичну стабільність у суспільстві та знижувати рівень корупції.

Наприкінці 1970-х рр. з'явилися перші економічні дослідження корупції, в яких вивчалися механізми її виникнення, причини, наслідки та вплив на економіку.

О.Ю. Кузьміна зазначає, що корупція – це складне економічне явище, що характеризується корисливим використанням влади, можливостей або становища в суспільстві в особистих інтересах, обходячи чинне законодавство або прийняті суспільством моральні та етичні принципи [20]. Сучасні вчені виділяють безліч причин, які сприяють виникненню корупції, коріння якої дуже глибоке і сягає у вікове минуле, обумовлені традиційними та культурними цінностями і нинішнім соціально-

економічним та політичним станом життя такого народу (або народності).

Серед основних причин корупції виділяють:

- недостатній розвиток ринкової системи, що змушує суб'єктів господарської діяльності шукати необхідні ресурси;
- використання незаконних джерел та надмірне адміністративне регулювання окремих сфер суспільної діяльності;
- нестабільність державної політики стосовно приватного сектору економіки;
- монополізацію влади з боку держави;
- низький рівень професіоналізму чиновництва;
- слабкість фіскальних органів, що стимулює ухилення від сплати податків і мит;
- недоліки в організаційній та виховній роботі правоохоронних структур [4].

Крім того, корупція найчастіше проявляється у країнах, де державні інститути є слабкими, а економічна політика не сприяє формуванню ефективного ринку.

Для аналізу причин корупції часто застосовується модель «поручитель (принципал) – виконавець (агент) – підопічний (клієнт)» (рис. 1).

В рамках цієї моделі *поручитель (принципал)* – це особа або інституція, яка передає повноваження (ресурси, владу, контроль) іншій стороні для досягнення певних цілей. У контексті корупції – це держава, орган влади чи керівник організації, який очікує, що виконавець буде діяти у загальних інтересах.

Агент (виконавець) – особа або організація, яка отримує повноваження і ресурси від принципала для виконання завдань. Агент часто має асиметричну інформацію і можливість діяти на користь власних інтересів, що може призвести до корупційних проявів.

Клієнт (підопічний) – це кінцевий отримувач послуг або ресурсів від агента, який може стати частиною корупційної схеми, наприклад, через неправомірну вигоду, підкуп або створення неформальних угод.

Застосування наведеної моделі в межах проведеного дослідження корупції дало змогу: по-перше, класифікувати фундаментальні причини; по-друге, виокремити причини, що зумовлюють організаційні чинники; і, по-третє, визначити причини, які можна охарактеризувати як соціокультурні.

В основі фундаментальних причин виникнення корупції лежать недосконалість економічних інститутів та неефективність реалізації економічної політики.

Організаційні причини пов'язані з т.зв. «слабкістю держави», що проявляється у відсутності чіткого законодавства, недостатньому рівні контролю, частих змінах економічного законодавства, а також низькому рівні оплати праці державних службовців.

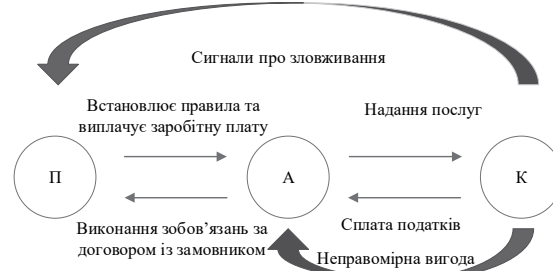

Рис. 1. Модель «поручитель (принципал) – виконавець (агент) – підопічний (клієнт)»

Соціальні причини виникнення корупції пов'язані з рівнем суспільної свідомості, особливостями бюрократичної поведінки державних службовців, а також поблажливим ставленням суспільства до корупційних проявів. До соціокультурних чинників належать історичне минуле держави та народу, усталені традиції, рівень культурного розвитку, а також індивідуальні характеристики державного службовця – зокрема його принципів, рішучість і моральні якості.

Українські науковці, зокрема Я. Погорілий, О. Скочильяс-Павлів, С. Мельник, Т. Яворська, Р. Яремчук, дотримуються позиції, що рівень корупції визначається впливом сукупності корупціогенних чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

До *зовнішніх чинників*, що впливають на рівень корупції в державних органах України, належать: протиправна економічна діяльність юридичних і фізичних осіб, яка завдає шкоди економічним інтересам держави; прагнення міжнародних і національних злочинних угруповань, а також окремих осіб із протиправними намірами впливати на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування і їх посадових осіб з метою створення сприятливих умов для здійснення незаконних операцій і вчинення злочинів; недостатній рівень матеріального забезпечення та правового захисту посадових осіб державних органів і органів місцевого самоврядування, а також осіб, які сприяють правоохоронним органам; порушення принципу ієрархії нормативно-правових актів.

До *внутрішніх чинників*, що впливають на рівень корупції в державних органах України, належать: низька ефективність контролю за повсякденною діяльністю державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування з боку керівників різних рівнів, що створює передумови для зловживання службовим становищем і порушення вимог законодавства; недоліки в управлінських і виховних процесах у колективах, які спричиняють порушення трудової та службової дисципліни; відхилення від встановлених процедур і стандартів під час здійснення службової діяльності; порушення трудового законодавства та принципу справедливості у вирішенні кадрових, соціальних і побутових питань, що допускаються окремими керівниками; недоліки у підборі та розстановці кадрів, а також несприятливий морально-психологічний клімат у колективах; прогалини в нормативно-правовому забезпеченні, зокрема відсутність або недосконалість актів, що визначають правовий статус органів виконавчої влади, їх класифікацію та порядок видання ними актів; відсутність чітко визначених загальних правил діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування; неврегульованість порядку розгляду звернень громадян і організацій; відсутність належного механізму інформаційної взаємодії органів влади з громадянами та організаціями; нечіткість у визначенні правового статусу органів місцевого самоврядування; а також відсутність належної узгодженості між обсягом повноважень органів місцевого самоврядування та покладеними на них функціями й обов'язками [21].

У науковій літературі немає однозначної відповіді на питання про те, наскільки корупція шкідлива або корисна для економіки та суспільства. Деякі економісти

вважають, що корупція може мати певний «позитивний» ефект у країнах з високим рівнем бюрократичних бар'єрів, оскільки в таких умовах вона нібито дає змогу подолати зайві адміністративні обмеження та перешкоди, що уповільнюють економічну активність підприємців, знижують ефективність оподаткування або сприяють низькому рівню заробітної плати [22; 23].

На думку низки дослідників, корупція спричиняє значну економічну неефективність, гальмує розвиток ринків, накладає додаткові транзакційні витрати на підприємницьку діяльність, перешкоджає розвитку торгівлі та залученню інвестицій, спотворює функціонування вільного ринку, призводить до неефективного розподілу ресурсів, ускладнює реалізацію урядових програм та економію бюджетних коштів, сприяє несправедливому розподілу доходів і впливає на принципи підбору кадрів. Підбір персоналу здійснюється часто з урахуванням не професійних якостей, а здатності «вписатися» у корупційну систему, що створює передумови для функціонування кримінальних структур. Корупція також завдає значної моральної шкоди, усунення якої потребує багаторічної, послідовної та терплячої роботи з виховання нового покоління [2; 24].

Більшість науковців дійшли висновку, що корупція гальмує розвиток економіки та спотворює принципи соціальної справедливості. У разі, якщо окремі випадки неправомірної вигоди укріплюють свої позиції, корумпований посадовець схильний вимагати ще більші, формуючи «культуру» беззаконня, яка, зі свого боку, призводить до неефективної роботи ринку. У рамках поточного дослідження запропоновано авторську концептуальну модель розподілу ресурсів в економіці з урахуванням впливу корупційних чинників, що ілюструє механізми трансформації ресурсних потоків та їх наслідки для ефективності ринкових процесів (рис. 2).

У цій моделі стає очевидним вплив корупції на скорочення обсягу державних послуг (Q). Державний орган пропонує товар або послугу з урахуванням кривої попиту D(P). Реалізація цих товарів або послуг здійснюється державним службовцем, який може впливати на споживчі характеристики продуктів.

У нашому дослідженні механізм протидії корупції як загрози економічній безпеці України розглянуто як систему організаційних інститутів, специфічних форм і методів управління, а також правових засад, відповідно до яких здійснюється діяльність із забезпечення економічної безпеки структур різного рівня.

У дослідженні виділено та проаналізовано такі типи корупції:

– за *сферами поширення*: економічна корупція (безпосередньо пов'язана з тінговою економікою), політична корупція (у політичних колах), корупція державних службовців;

– за суб'єктами: підкуп з ініціативи отримувача послуг або державної особи, вимагання неправомірної вигоди державними службовцями;

– за об'єктами: неправомірна вигода з боку громадян, підприємницька неправомірна вигода (з боку офіційно зареєстрованих організацій), кримінальний підкуп (з боку кримінальних структур, пов'язаних із проституцією, наркотиками тощо) (табл. 1).

Q – обсяг виробництва державного товару, MR – граничний дохід

Рис. 2. Модель розподілу ресурсів в економіці з корупцією (складено автором)

Таблиця 1 – Класифікація корупційних відносин (складено автором)

Тип	Підстава/критерій
Економічна корупція (тісно пов'язана з тіншовою економікою), політична корупція (корупційні дії політичних діячів) та корупція державних службовців.	Хто зловживає службовим становищем і в якій сфері
Підкуп за ініціативою прохача або посадової особи; вимагання неправомірної вигоди за ініціативою керівника.	Хто є ініціатором корупційних відносин
Індивідуальна неправомірна вигода (з боку громадянина), підприємницька неправомірна вигода (з боку легальної організації) та кримінальний підкуп (з боку кримінальних структур, наприклад, наркомафії).	Хто є давачем неправомірної вигоди
Грошова неправомірна вигода; надання або отримання послуг на основі патронажу чи непотизму.	Форма неправомірної вигоди, яку отримує особа внаслідок корупційних дій
Неправомірна вигода, яка стимулює порушення службових обов'язків (щоб отримувач неправомірної вигоди діяв всупереч своїм посадовим обов'язкам); неправомірна вигода «за прихильне ставлення» (щоб отримувач неправомірної вигоди утримувався від необґрунтованих претензій до особи, що пропонує неправомірну вигоду).	Мотиви та цілі отримання неправомірної вигоди з боку особи, що пропонує неправомірну вигоду
Централізована корупція «знизу вгору» – ситуація, коли неправомірна вигода, що надходить від громадян або підприємств, систематично збирають нижчі за рангом державні службовці та розподіляють їх між собою і своїми керівниками. Децентралізована корупція – випадки, коли особа, що пропонує неправомірну вигоду діє самостійно, без системного розподілу між чиновниками.	Ступінь централізації корупційних відносин
Низова корупція – корупційні практики у нижньому та середньому ешелонах влади. Централізована корупція «зверху вниз» – ситуація, коли неправомірна вигода, що регулярно надходить до вищих чиновників, частково передаються їхнім підлеглим. Корупція у верхівці – корупційні дії серед вищих посадових осіб та політиків. Міжнародна корупція – корупційні практики, що здійснюються із залученням іноземних осіб, організацій або державних структур.	Рівень поширення корупційних відносин

За характером отримуваної неправомірної вигоди корупційні дії поділяють на грошову неправомірну вигоду та надання послуг (патронаж, протекціонізм, лобізм).

За основними цілями виділяють:

- гальмівна неправомірна вигода, – коли отримувач неправомірної вигоди порушує свої службові обов'язки на користь особи, що пропонує неправомірну вигоду;
- неправомірна вигода «за попередження претензій

до особи, що пропонує неправомірну вигоду» – коли отримувач неправомірної вигоди утримується від надуманих претензій до особи, що пропонує неправомірну вигоду.

За рівнем централізації корупції розрізняють:

- вертикальну корупцію, – коли неправомірна вигода передається від підлеглих державних службовців до їхніх керівників;

– дерегульовану корупцію, – коли особи, що пропонують неправомірну вигоду та отримувачі регулюють свої дії самостійно, без системного розподілу.

За рівнем дії корупції виділяють:

– первинну (побутову) корупцію, – пов'язану з низовими посадами державних службовців;

– корупцію середнього рівня, – коли неправомірна вигода, що збирається молодшими чиновниками, передаються їхнім керівникам;

– корупцію вищих посадових осіб у вищих державних чиновників та політиків, які обіймають ключові державні посади.

В основі фундаментальних причин корупційних відносин, наведених у таблиці, лежить недосконалість економічних інститутів та економічної політики у сфері протидії корупції.

До соціокультурних факторів корупції належать історичне минуле держави, традиції, рівень культурного розвитку, а також характер (індивідуальні якості) конкретного державного службовця – його принциповість, рішучість, моральність тощо.

На основі типології корупційних відносин структуру корупції можна подати трьома взаємопов'язаними рівнями дій:

Перший рівень. Корупцію спрямовано на формування фінансової бази впливових тіньових угруповань влади та пов'язано з незаконним фінансуванням, зокрема політичних кампаній, партій, громадських організацій та інших державних структур.

Другий рівень. Корупція проявляється як патологія «дозвільних» функцій різних інститутів адміністративної системи держави. Чим ширша номенклатура таких функцій, тим сильніше зростає корупція, яка здатна надавати ліцензії на експорт стратегічно важливих ресурсів, призначати «уповноважені» фінансові організації тощо.

Третій рівень. Корупція проявляється як патологія регулюючих функцій інститутів адміністративної системи, наприклад, встановлення рівня податків на експорт та імпорту у окремих галузях економіки, визначення квот або інших регуляторних параметрів.

Отже, слід зазначити, що корупція як соціальне явище виникла і розвивалася насамперед у контексті економіки та економічних процесів, зокрема фінансових і товарних потоків. Вона відображає специфічні форми економічних відносин між представниками економічних еліт, фінансово-промисловими групами та корпораціями, а також окремими особами.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу сформулювати висновки стосовно сутності, механізмів і наслідків економічної корупції в сучасних умовах України, а також

визначити чинники, що сприяють її поширенню.

Економічна корупція є однією з ключових проблем сучасної України, яка негативно впливає на економічний розвиток, інвестиційний клімат, соціальну справедливість та довіру до державних інститутів. Її поширення ускладнює ефективне функціонування ринкових механізмів і реалізацію державної політики.

Корупція в Україні розглядається як системне соціально-економічне явище, що включає зловживання владними повноваженнями державних службовців, політичних діячів та інших осіб, наділених ресурсами й повноваженнями. Вона формується під впливом економічних, політичних, правових та соціокультурних чинників.

У дослідженні класифіковано корупційні відносини за сферами поширення, суб'єктами, об'єктами, характером вигоди та рівнем централізації. Виокремлено економічну, політичну та корупцію державних службовців; підкуп та вимагання неправомірної вигоди; індивідуальна, підприємницька та кримінальна неправомірна вигода; грошова та нефінансова неправомірна вигода; вертикальну, дерегульовану, низову, верхівкову та міжнародну корупцію.

Основними причинами корупції є недосконалість економічних інститутів і політики, організаційні слабкості держави та управлінських механізмів, а також соціокультурні чинники – історичні традиції, рівень культурного розвитку та моральні якості державних службовців.

Механізми поширення корупції в Україні проявляються на трьох рівнях: формування фінансової бази тіньових угруповань, патологія «дозвільних» функцій державних інститутів і патологія регулюючих функцій, що включає встановлення податків, квот та інших регуляторних параметрів.

Економічні наслідки корупції включають зниження ефективності державних послуг, збільшення трансакційних витрат, сповільнення розвитку ринків та інвестицій, порушення принципів соціальної справедливості і формування «культури беззаконня».

Запропонована авторська концептуальна модель розподілу ресурсів в економіці з урахуванням корупційних чинників дає змогу системно аналізувати механізми трансформації ресурсних потоків і взаємодію суб'єктів корупції, а також оцінювати їх вплив на ефективність ринкових процесів.

Комплексне вивчення економічної корупції та її руйнівних чинників створює наукову основу для розроблення ефективних антикорупційних механізмів, удосконалення державного регулювання і забезпечення економічної безпеки України.

Список використаних джерел

- Rose-Ackerman S. International Handbook on the Economics of Corruption. Cheltenham, 2006. 512 p.
- Мельник С.І., Яворська Т.В., Яремчук Р.Є. Корупція як суспільно-економічний феномен: генезис та сучасні особливості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2023. № 1. С. 39-47. DOI: 10.32782/2311-844X/2023-1-6
- Savka O., Keier O., Oliinyk A., Kuibida V., Vorotin V. Current practice of interpreting corruption and anti-corruption policies concerning providing improper advantage: European experience. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12. Iss. 1, Special XXVI. pp. 16-24.
- Погорілий Я. Проблеми інтерпретації та визначення корупційних ризиків у сучасній науковій літературі та нормативно-правових актах України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2024. № 19(1). С. 102-110. DOI: 10.17721/2616-9193.2024/19-17/22
- Скочиляс-Павлів О.В. Протидія корупції в контексті зміцнення національної безпеки країни в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Академічні візії*. 2024. № 27. С. 1-7.
- Hobbes T. *Leviathan, or The Matter, Forme, and Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civil*. London, 1651. 512 p.

7. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 12. Ст. 127.
8. Словник іншомовних слів / гол. ред. М.С. Корєва. Ірпін, 2008. 960 с.
9. Словник української мови: у 11 т. / І. Канівець та ін. Київ, 1970-1980. Т. 1.
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 р. ООН. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/convention.html>
11. Закон України «Про запобігання корупції»: від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47-48. Ст. 322.
12. Коваленко В.І., Петренко С.О. Корупція в економіці України: проблеми та наслідки. Київ, 2021. 248 с.
13. Андрущенко О.В., Гончаренко М.П. Економіка корупції та антикорупційні стратегії: монографія. Київ, 2020. 312 с.
14. Антонова О.М. Корупція як внутрішня загроза економічній безпеці національної економіки України *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку: Збірник наукових праць. Серія «Економіка»*. 2018. Т. XIX, Вип. 306. С. 164-172.
15. Kaufmann D. et al. Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2006. *World Bank Policy Research Working Paper Series*. Washington, DC, 2007. № 4280. 44 p.
16. Мельник С.П. Корупційні відносини в економіці України: монографія. Київ, 2016. 312 с.
17. Іваненко О.В. Інституціональна природа корупції та її вплив на економічний розвиток. *Економіка та право*. 2018. № 7. С. 45-52.
18. Петренко Л.М. Корупція як неформальний інститут у публічному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2019. Вип. 3. С. 78-87.
19. Дикий А.П. Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України: дис. ... д-ра екон. наук: 21.04.01. Житомир, 2023. 550 с.
20. Кузьміна О.Ю. Економічна безпека держави та механізми протидії корупції. Київ, 2016. 280 с.
21. Панасюк О.П. Протидія корупції в Україні: концептуальні підходи та стратегічні пріоритети. *Центральнорайонський вісник права та публічного управління*. 2025. № 3. С. 90-99. DOI: 10.32782/cuj-2025-3-10
22. Bjørnskov C. *Corruption and Social Capital: Working Paper 03-13*. Aarhus, 2003. 31 p. URL: http://www.hha.dk/nat/wper/03-13_chbj.pdf
23. Broadman H.G., Recanatini F. *Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?* Policy Research Working Paper No. 2368. Washington, DC, 2000. 16 p. URL: <https://hdl.handle.net/10986/19833>
24. Саричев В., Гаєєва О., Пікуліна О. Аналіз впливу корупції на економічну безпеку країни в умовах сьогодення. *Сталій розвиток економіки*. 2023. № 2(47). С. 203-208. DOI: 10.32782/2308-1988/2023-47-29

References

1. Rose-Ackerman S. *International Handbook on the Economics of Corruption*. Cheltenham, 2006. 512 p.
2. Melnyk S.I., Yavorska T.V., Yaremchuk R.E. Corruption as a socio-economic phenomenon: genesis and modern features. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Economic Series*. 2023. No. 1. pp. 39-47. DOI: 10.32782/2311-844X/2023-1-6 (in Ukrainian).
3. Savka O., Keier O., Oliinyk A., Kuibida V., Vorotin V. Current practice of interpreting corruption and anti-corruption policies concerning providing improper advantage: European experience. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12. Iss. 1, Special XXVI. pp. 16-24.
4. Pohorilyi Ya. Problems of interpretation and definition of corruption risks in modern scientific literature and regulatory legal acts of Ukraine. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. State Administration*. 2024. No. 19(1). pp. 102-110. DOI: 10.17721/2616-9193.2024/19-17/22 (in Ukrainian).
5. Skochylas-Pavliv O.V. Counteraction to corruption in the context of strengthening the country's national security in a dynamic external environment. *Academic Visions*. 2024. No. 27. pp. 1-7. (in Ukrainian).
6. Hobbes T. *Leviathan, or The Matter, Forme, and Power of a Common-wealth Ecclesiasticall and Civil*. London, 1651. 512 p.
7. Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" dated 14.10.2014 No. 1700-VII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2024. No. 12. Art. 127. (in Ukrainian).
8. *Dictionary of Foreign Words* / editor-in-chief M.S. Koreva. Irpin, 2008. 960 p. (in Ukrainian).
9. *Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 volumes* / I. Kanivets et al. Kyiv, 1970-1980. Vol. 1. (in Ukrainian).
10. United Nations Convention against Corruption: adopted by the UN General Assembly on October 31, 2003. UN. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/convention.html> (in Ukrainian).
11. Law of Ukraine "On Prevention of Corruption": dated October 14, 2014 No. 1700-VII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2014. No. 47-48. Art. 322. (in Ukrainian).
12. Kovalenko V.I., Petrenko S.O. *Corruption in the Economy of Ukraine: Problems and Consequences*. Kyiv, 2021. 248 p. (in Ukrainian).
13. Andrushchenko O.V., Honcharenko M.P. *The Economics of Corruption and Anti-Corruption Strategies: Monograph*. Kyiv, 2020. 312 p. (in Ukrainian).
14. Antonova O.M. Corruption as an Internal Threat to the Economic Security of the National Economy of Ukraine Problems and Prospects for Ensuring Stable Socio-Economic Development. *Collection of Scientific Papers. Series "Economy"*. 2018. Vol. 19, Issue 306. P. 164-172. (in Ukrainian).
15. Kaufmann D. et al. Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2006. *World Bank Policy Research Working Paper Series*. Washington, DC, 2007. № 4280. 44 p.
16. Melnyk S.P. *Corruption relations in the economy of Ukraine: monograph*. Kyiv, 2016. 312p. (in Ukrainian).
17. Ivanenko O.V. The institutional nature of corruption and its impact on economic development. *Economics and law*. 2018. No. 7. pp. 45-52. (in Ukrainian).
18. Petrenko L.M. Corruption as an informal institution in public administration. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*. 2019. Issue 3. pp. 78-87. (in Ukrainian).
19. Dykyi A.P. State policy of preventing and combating economic crime in the system of ensuring the economic security of Ukraine: dissertation ... Doctor of Economic sciences: 21.04.01. Zhytomyr, 2023. 550 p. (in Ukrainian).
20. Kuzminova O.Yu. Economic security of the state and mechanisms for combating corruption. Kyiv, 2016. 280 p. (in Ukrainian).
21. Panasiuk O.P. Combating corruption in Ukraine: conceptual approaches and strategic priorities. *Central Ukrainian Bulletin of Law and Public Administration*. 2025. No. 3. pp. 90-99. DOI: 10.32782/cuj-2025-3-10 (in Ukrainian).
22. Bjørnskov C. *Corruption and Social Capital: Working Paper 03-13*. Aarhus, 2003. 31 p. URL: http://www.hha.dk/nat/wper/03-13_chbj.pdf
23. Broadman H.G., Recanatini F. *Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?* Policy Research Working Paper No. 2368. Washington, DC, 2000. 16 p. URL: <https://hdl.handle.net/10986/19833>
24. Sarychev V., Hapicieva O., Pikulina O. Analysis of the impact of corruption on the economic security of the country in the current conditions. *Sustainable Development of the Economy*. 2023. No. 2(47). pp. 203-208. DOI: 10.32782/2308-1988/2023-47-29 (in Ukrainian).

Olena ANTONOVA

PhD in Economics, Associate Professor, State University of Information and Communication Technologies

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5732-2647>

e-mail: antonova.olenal205@gmail.com

Viktor ILCHENKO

PhD in Economics, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6097-1471>

Anzhela TIAZHYNIA

Senior Lecturer, State University of Information and Communication Technologies

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6863-2384>

e-mail: angl2@ukr.net

**ECONOMIC CORRUPTION IN THE CONTEMPORARY CONTEXT:
NATURE, DRIVING FORCES, AND CLASSIFICATION OF CAUSES**

The paper examines economic corruption as a complex socio-economic phenomenon that negatively impacts Ukraine's economic development, investment climate, social justice, and trust in state institutions. The essence of corruption, its typology, and classification by sphere of prevalence, actors, objects, nature of benefits, and level of centralization are analyzed. It distinguishes between economic, political, and state corruption; individual, entrepreneurial, and criminal forms of illicit benefits; monetary and non-financial benefits; as well as vertical, deregulated, bottom-up, top-down, and international corruption.

The fundamental, organizational, and sociocultural causes of corruption are examined. Fundamental causes are linked to the imperfection of economic institutions and policies; organizational causes – to «state weakness» and the low effectiveness of governance mechanisms; and sociocultural causes – to historical traditions, the level of cultural development, and the moral qualities of officials. Three levels of corruption manifestation have been identified: the formation of the financial base of shadow groups and illegal financing; the pathology of the “permissive” functions of state institutions; and the pathology of the regulatory functions of state bodies, in particular the determination of taxes, quotas, and regulatory parameters.

The authors propose a conceptual model of resource allocation in the economy that takes corruption factors into account, demonstrating the impact of corruption on the transformation of resource flows and the efficiency of market processes. A comprehensive analysis of economic corruption allows us to identify its driving forces and consequences, and also creates a scientific basis for developing effective anti-corruption mechanisms, improving state regulation, and ensuring Ukraine's economic security.

Keywords: economic corruption, illicit gains, public officials, political corruption, corporate corruption, typology of corruption, socio-economic factors, anti-corruption policy, economic security